

Anarcho-Biblioteka
Dobry pieróg to wywrotowy pieróg

Jezydzi. W piątą rocznicę ludobójstwa

Paweł Ziółkowski

Paweł Ziółkowski
Jezydzi. W piątą rocznicę ludobójstwa
3 sierpnia 2019

[https://rozawa.home.blog/2019/08/03/
jezydzi-w-piata-rocznice-ludobojstwa/](https://rozawa.home.blog/2019/08/03/jezydzi-w-piata-rocznice-ludobojstwa/)

pl.anarchistlibraries.net

3 sierpnia 2019

Jezydzi. Tajemnicza grupa etniczno-religijna wywodząca się z Iraku, która pięć lat temu stała się obiektem ludobójstwa popełnionego przez Daesh (obraźliwa nazwa Państwa Islamskiego vel ISIS powszechnie stosowana na Bliskim Wschodzie). W zeszłym roku Jezydka Nadia Murad została laureatką Pokojowej Nagrody Nobla. Nadia, była niewolnica Daesh walczy na arenie międzynarodowej o prawa ofiar.

Jezydzi, czasem zapisywani w Polsce jako Jazydzi to wciąż ludzie o których stosunkowo mało wiadomo. Wyznają religię znaną jako jezydyzm, ale niekoniecznie są tylko mniejszością religijną. Wielu członków ich społeczności samookreśla się jako Jezydzi także w sensie etnicznym (dlatego zdecydowałem się tutaj na pisanie „Jezydzi” z dużej litery). Jako ciekawostkę można podać, że w Gruzji, gdzie żyje jezydzka diaspora (pozostałe ośrodki emigracyjne to między innymi Armenia i Niemcy), podczas spisu powszechnego w 2014 roku, 12,2 tys. osób zadeklarowało jezydzką narodowość, ale już tylko 8,6 tys. jezydyzm jako wyznawaną religię¹. Oczywiście daleki jestem do przekładania sytuacji społeczności emigracyjnej, żyjącej od kilku pokoleń w innych warunkach na realia Bliskiego Wschodu. Podaję ten przykład tylko dla zobrazowania niejednoznaczności zagadnienia.

Alternatywne podejście uznaje Jezydów za Kurdów. Faktem jest, że ich kolebka leży na pograniczu kurdyjsko-arabskim, a oni sami używają języka kurdyjskiego. Co ciekawe jest to dialekt kurmandzi (kurmanji) używany głównie w Bakur (północny, „turecki” Kurdystan) i Rożawie (Rojawa, zachodni, „syryjski”), a nie sorani dominujący w Basur, czyli południowym, „irackim” Kurdystanie), gdzie mieści się kolebka, oraz główna świątynia i święta góra jezydyzmu, oraz gdzie zamieszkuje większość Jezydów.

Religia Jezydów była przez wieki przekazywana ustnie, przy czym jej szczegółowa znajomość pozostawała w obrębie kast pirów i szejchów (społeczność jezydzka jest podzielona na kasty, aczkolwiek podział ten określa się mianem „poziomego”, odmiennie niż w przypadku hierarchicznych kast np. indyjskich.). Powoduje to, że krąży wiele sprzecznych teorii na temat ich wierzeń. Sąsiedzi Jezydów często zarzucali im... szatanizm. Miało się to wiązać z przypisywaniem w ich religii kluczowej roli jednemu z aniołów, zwanemu Tawusi Melek (czasem można spotkać się z odwrotnym zapisem – Melek Tawus) – Anioł Paw. Wg. popularnej interpretacji anioł ten miał zbuntować się przeciw woli boga i zostać przezeń zesłanym do piekieł.

ces_and_Similarities_Between_Anatolian_Alevis_and_Arab_Alawites_Comparative_Study

Mandaizm to z kolei protochrześcijańskie wyznanie wywodzące się od Jana Chrzciciela. Jego wyznawcy bywają nazywani „chrześcijanami Jana Chrzciciela”, co jest o tyle mylące, że wg. Mandaistów Jezus był fałszywym prorokiem, który zdradził swojego (i ich) mistrza – Jana Chrzciciela. Inne określenie to „ostatni gnostycy”. Charakterystyczną cechą tej religii jest wielokrotny chrzest stosowany jako rytuał religijny, ale także jako oczyszczenie z popełnianych grzechów (<https://www.dunyadinleri.com/dunya-dinleri/sabiilik-mandeanizm/oku-sabiiler-sabiilik-mandeanizm>).

¹ http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/population/Census%20Release_GEO_2016.pdf, s.8-9

jednak o rzeczywistą obecność PKK. To tylko pretekst dla atakowania ruchu demokratycznego konfederalizmu.

W samej Turcji jezydzczy uchodźcy są ofiarami licznych szykan. Jezydzi byli początkowo wspierani przez regionalne samorządy powiązane z prokurdyjską partią DBP (Demokratik Bölgeler Partisi – Partia Demokratycznych Regionów). Na przełomie 2016 i 2017 roku zostali przymusowo przeniesieni do rządowych obozów dla uchodźców, gdzie są ofiarami prześladowań ze strony administracji, a warunki pobytu określają jako „więzienne”.¹¹⁸ Odmawia się im też prawa do opieki zdrowotnej.¹¹⁹ W Turcji miał też miejsce handel uprowadzonymi Jezydkami¹²⁰.

Na koniec dodam, że jeżeli ktoś chciałby pomóc ofiarom, to wśród organizacji charytatywnych zajmujących się pomocą Jezydom w Szengal jest jedna polska. Nazywa się Orla Straż.

Alewici stanowią około 15-30% mieszkańców Turcji (dokładnie nie wiadomo z powodu prześladowań). Część z nich jest Turkami, część Kurdami (ci często nie uznają alewizmu za islam: <https://limacharlienews.com/politics-society/alevis-dilemma>), nieliczni Arabami. Byli obiektem wielokrotnych prześladowań (<https://armenianweekly.com/2016/11/21/alevis-in-turkey-a-history-of-persecution>, <https://tr.boell.org/de/2016/04/18/alevism-turkey-problem-and-solutions-seven-demands-seven-proposals>) ze strony władz rzekomo świeckiej Turcji. Piszę rzekomo, bo owa świeckość wyrażała się w tym, że każdy mieszkaniec republiki miał być turkiem-sunnitą.

Nie należy ich mylić z syryjskimi alawitami. To nie tylko różnica jednej liderki. Przede wszystkim alawizm jest elitarny i choć nie ma rozbudowanej hierarchii, to część doktryny jest dostępna dla wybranych po przejściu dodatkowych obrzędów, podczas gdy alewizm jest egalitarny. Alawizm wierzy w reinkarnację, przy czym odbywa się ona wewnątrz danej płci, pozycja kobiet jest wyraźnie gorsza. Więcej o porównaniu tych dwóch wyznań: https://www.academia.edu/6854190/_Differen

¹¹⁸ <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/01/turkey-refugees-trustee-comes-yazidis-leave.html>, <https://anfenglish.com/human-rights/Ezidi-refugees-in-midyat-living-in-prison-conditions-22603>, <https://anfenglish.com/kurdistan/thousands-of-ezidis-at-afad-camp-in-midyat-treated-like-prisoners-19241>, <https://ahvalnews.com/yazidis/yazidis-turkey-are-still-awaiting-their-fate>

¹¹⁹ <https://www.voanews.com/extremism-watch/displaced-islamic-state-yazidis-find-harsh-conditions-turkey>, <http://www.hurriyetdailynews.com/yazidis-in-turkeys-refugee-camps-discriminated-against-report-95826>

¹²⁰ <http://www.listyznaszegosadu.pl/brunatna-fala/isis-sprzedaje-jezydzkie-kobiety-i-dzieci-w-turcji>

Brzmi znajomo? Dodajmy, że przyczyną tego buntu miał być boski nakaz pokłonenia się człowiekowi i że ta sama przyczyna buntu występuje w islamie. Tawusi Melek inaczej jednak niż chrześcijański i islamski Szatan miał żałować swego czynu, ugasić ogień piekielny swymi łzami, zyskać przebaczenie i rolę „zarządcy” świata. Niezrozumienie tego odkupienia miałoby być przyczyną uznawania Jezydów za wyznawców Szatana.

Tyle tylko, że wszystko wskazuje na to, że ta historia rzekomego buntu wcale nie jest elementem jezydyzmu. W 16 numerze czasopisma *Fritillaria Kurdica* publikowanego przez Instytut Orientalistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego znajduje się rozmowa z Dimitrijem Pirbarim, religijnym liderem jezydzkiej diaspory w Gruzji. Zapytany przez przeprowadzającego rozmowę Artura Rodziewiczza o konflikt Tawusi Meleka z bogiem odpowiada: „Czegoś takiego nie ma w jezydzkich kełlach. Nie ma tego w jezydzkiej tradycji. To domysły tych, którzy nie życzą dobrze Jezydom, domysły, które niestety rozwinęły się i rozpowszechniły pośród różnych narodów.”² Potwierdza to także Rodziewicz, prawdopodobnie najlepszy w Polsce znawca tematyki jezydzkiej. Tak samo Nadia Murad w swojej książce „Ostatnia dziewczyna” odrzuca ten mit³.

Jezydzi uważają swoje wierzenia za najstarszą religię monoteistyczną świata. Historycznie potwierdzona jest od XII wieku naszej ery i wiąże się z osobą szejcha Adiego ibn Mustafy. Nie jest jednak do końca jasne czy był on twórcą, czy tylko reformatorem tej religii. Jezydzi uważają, że już w IX wieku jedno z ich plemion stawiało zacięty opór kalifatowi Abbasydów⁴.

Wspólnota jezydzka jest wspólnotą zamkniętą, nie można przejść na jezydyzm, trzeba się urodzić Jezydą. Z obojga jezydzkich rodziców. Jest to dość częste w przypadku licznych bliskowschodnich wyznań, chociażby tureckich alewitów, syryjskich alawitów, czy irackich mandaistów.⁵

² http://www.kurdishstudies.pl/files/Fritillaria_Kurdica_2017_16.pdf, s.42

³ Murad N., Karakasi J., *Ostatnia dziewczyna. O mojej niewoli i walce z Państwem Islamskim*, Warszawa 2018, s. 46

⁴ <http://www.ezidipress.com/blog/hussein-beg-dasini-und-die-schlacht-um-arbil>

⁵ Alewizm to liberalna odmiana islamu, choć spotkałem się z twierdzeniem, że to tak naprawdę zaratusztrianizm/zoroastryzm z islamskimi naleciałościami (<https://komun-academy.com/2018/11/03/life-and-death-in-alevism>), zawierająca elementy szamanizmu. Pozycja kobiet jest wyraźnie wyższa niż w innych odmianach islamu, niektóre źródła mówią o pełnej równości płci (np. <https://oxfordre.com/religion/view/10.1093/acrefore/9780199340378.001.0001/acrefore-9780199340378-e-101>), inne (np. https://www.alevibektasi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=685:ritual-change-in-a-turkish-alevi-village&catid=46:aratmalar-ingilizce&Itemid=69), że mimo wszystko

Sami Jezydzi są w tym sporze raczej przedmiotem niż podmiotem. Wspomniane już identyfikowanie ich na poziomie etnicznym z Kurdami jest używane jako argument na rzecz „kurdyjskości” tych terenów. Początkowo Jezydzi wiązali nawet z autonomią kurdyjską nadzieję na polepszenie swego położenia, ale z czasem i rosnącymi wpływami rządzącej w regionie KDP (Partiya Demokrat a Kurdistanê – Demokratyczna Partia Kurdystanu, najczęściej uży-

⁷ http://ksng.gugik.gov.pl/pliki/zeszyty/zeszyt_02.pdf

W tych okolicznościach PKK postanowiło wycofać 500 swoich bojowników pozostających w Szengal jako wsparcie sił YBS/YJS.¹¹⁷ Jezydzi żegnali swoich obrońców ze łzami w oczach (nie, to nie przenośnia). Turcji nie chodzi

¹¹⁷ <https://anfenglishmobile.com/kurdistan/kck-security-maintained-in-shengal-we-withdraw-the-guerrillas-25684>

jest utrzymywany przez Turcję i Barzaniego i uznawany za ich agendę.¹⁰¹ Sprawę potwierdziła na swoim twitterze Nadia Murad.¹⁰²

W Efrin było 21 wiosek Jezydów,¹⁰³ w tym Basufan (Basofan), największa osada jezdzka w Syrii (3,5 tysiąca mieszkańców), która nota bene była ostrzeliwana przez siły Tureckie w okresie poprzedzającym inwazję.¹⁰⁴ Felekna Uca, jezdzka parlamentarzystka z ramienia prokurdyjskiej partii HDP (Halkların Demokratik Partisi – Ludowa Partia Demokratyczna) ostrzegała, że celem dżihadystów na tureckim żołdzie biorących udział w napaści na Efrin jest między innymi kontynuowanie ludobójstwa Daesh na Jezydach.¹⁰⁵

Te obawy się potwierdziły po zajęciu jezdzkich wiosek. W Qibar, gdzie część jezdzkich mieszkańców zdołało uciec, dżihadysty przepytывali pozostałych mieszkańców, muzułmanów o to gdzie są Jezydzi, uprzednio odpytując ich z zasad islamu, żeby sprawdzić, czy sami nimi nie są. Ci, którzy odmawiali współpracy byli bici.¹⁰⁶ W efekcie 16 Jezydów, którzy nie opuścili miejscowości zostało uprowadzonych.¹⁰⁷ Podobne doniesienia są z wioski Qastel Jando.¹⁰⁸ Niszczono są jezdzkie cmentarze i kaplice.¹⁰⁹

¹⁰¹ <https://nbcnews.com/2017/06/13/turkey-backed-rebels-kidnapped-and-displaced-hundreds-of-yezidi-kurds-knc>, <https://mobile.almasdarnews.com/article/syrias-yezidis-suffer-another-setback-turkish-backed-rebels>

¹⁰² <https://twitter.com/NadiaMuradBasee/status/874374254367846400>

¹⁰³ <http://theregion.org/article/12627-the-yazidis-wound-is-still-bleeding-first-the-islamic-state-now-turkey> i <https://www.yazda.org/afirin-developments-put-security-safety-thousands-yazidi-citizens-serious-risk>

¹⁰⁴ <http://en.hawarnews.org/turkish-attacks-against-afirin-continue>

¹⁰⁵ <http://www.kurdistan24.net/en/news/94fdbae7-6561-444d-bad7-ac4366b9e118>

¹⁰⁶ <http://www.ezidipress.com/blog/zeigt-uns-die-haeuser-der-eziden-wie-von-der-tuerkei-unterstuetzte-islamisten-jagd-auf-minderheiten-in-afirin-machen>

¹⁰⁷ <http://www.hawarnews.com/en/haber/jafar-turkey-destroyed-all-yazidi-shrines-kidnapped-16-h384.html>

¹⁰⁸ https://twitter.com/murad_ismael/status/972141996231024640

¹⁰⁹ <http://www.hawarnews.com/en/haber/jafar-turkey-destroyed-all-yazidi-shrines-kidnapped-16-h384.html>

wany skrót KDP pochodzi z tłumaczenia na angielski: Kurdistan Democratic Party), nastawienie do kurdyjskiego rządu regionalnego zmieniło się.

Tu mała dygresja. Kurdowie często postrzegani są na zachodzie jako monolit. Tymczasem występuje u nich szereg podziałów bazujących zarówno na ideach politycznych, jak i, w niektórych regionach, na tradycyjnych związkach klanowych. Główną siłą w Basur stanowi właśnie KDP będąca reprezentacją klanu Barzanich. Jej lider Masoud Barzani był przez wiele lat, w tym w okresie ludobójstwa na Jezydach prezydentem rządu regionalnego. Przy czym trzeba zwrócić uwagę, że sprawował tę funkcję znacznie dłużej niż powinien. Częściowo jego prezydencka kadencja została wydłużona przez parlament z powodu działań wojennych, ale pozostawał u władzy także po upływie terminu tego wydłużenia. Dopiero niedawno doszło to zmiany na tym stanowisku, z tym, że po pierwsze przejął je kolejny Barzani, po drugie wiele wskazuje na to, że w dalszym ciągu faktyczna władza spoczywa w rękach Masouda.⁸ Oficjalnym prezydentem jest teraz dotychczasowy wiceprezydent i premier Nechirvan Barzani, jednocześnie bratanek (jego ojciec był przyrodnim bratem Masouda) i zięć dotychczasowego prezydenta. Syn Masouda, Masrour, który do niedawna stał na czele Rady Bezpieczeństwa, jest aktualnie premierem. Drugi syn – Manrour dowodzi siłami specjalnymi.

Drugą pod względem znaczenia jest partia PUK (Yekêtiy Nîştîmanîy Kurdistan – Patriotyczna Unia Kurdystanu, ang. Patriotic Union of Kurdistan) powiązana z klanem Talabanich. Funkcjonuje więcej ugrupowań, min Ruch Gorran będący największą siłą opozycyjną, czy ugrupowania islamistyczne, jednak to te dwa sprawują władzę i posiadają własne siły zbrojne – Peszmergę.

W sorani Pêşmerge oznacza „tego, który staje naprzeciw śmierci” i jest tradycyjnym określeniem kurdyjskich bojowników na terenach, na których ten dialekt jest w użyciu. W Basur Peszmerga jest oficjalną siłą zbrojną autonomii (i jako taka częścią armii irackiej). W teorii jest jedna, w praktyce Peszmergowie są związani albo z KDP, albo z PUK. Kiedy wiosną 2014 roku armia iracka opuściła Szengal wkroczyła tu Peszmerga KDP. Peszmergowie zapowiedzieli, że obronią Jezydów, przy okazji konfiskując im broń, którą wcześniej porzuciły wycofujące się oddziały rządu centralnego. Siły Peszmer-

⁸ <http://1001iraqthoughts.com/2019/07/31/masoud-barzanis-coup-on-the-kurdistan-regions-constitutional-institutions>

gi w Szengal i najbliższej okolicy liczyły 18 000 żołnierzy.⁹ Nie obronili. Kiedy 3 sierpnia 2014 roku Daesh najechało Szengal, Peszmerga KDP wycofała się bez walki.¹⁰

Jezydzi z racji swej obcości i skrytości wielokrotnie byli ofiarami prześladowań. Najstarsze znane z zapisów miało mieć miejsce w 1246 roku za sprawą Bedreddina Lülü, ówczesnego gubernatora Mosulu. Tylko w XIX wieku muzułmańscy sąsiedzi zgotowali Jezydom dziewięć masakr.¹¹ Piszę „muzułmańscy”, gdyż zbrodnie na Jezydach miały swoje źródło w fanatyzmie religijnym, a nie etniczności sprawców.¹²

Ebussuud al-Imadi, wielki mufti sułtana Sulejmana I Wspaniałego, a potem jego syna, Selima II wydał fatwę w której pisał:

„Ktokolwiek ich zabije jest bohaterem, każdy zabity przez nich staje się męczennikiem (więc pójdzie bezpośrednio do raju). Walka z nimi to dżihad. Największy dżihad jest przeciwko nim (...), ponieważ oni są bardziej niewierni niż najbardziej niewierni. (...)Macie prawo zabijać tych ludzi, zniewolić żony i córki oraz sprzedawać je na bazarach muzułmańskich jako niewierzących niewolników. Poza tym macie również prawo zabrać córki i żony dla siebie.”¹³

Ta sama ideologia religijnego fanatyzmu stoi za najnowszym ludobójstwem. Często pisze się, że było ono 73 lub 74 w historii. Sam tak pisałem w poprzedniej wersji tego artykułu. Okazało się to jednak błędem. W jezydymie liczba 72 oznacza całość, wszystko. Termin „72 Ferman” stosowany przez Jezydów oznacza całokształt prześladowań, a nie jest ich

⁹ Dane za raportem rządu regionalnego z września 2015 roku: <https://anfenglish.com/kurdistan/the-shengal-report-hidden-by-barzani-21362>, <http://ekurd.net/kdp-peshmergas-withdrew-sinjar-2017-08-05>. W innych publikacjach można spotkać inne liczby.

¹⁰ <http://www.ezidipress.com/en/the-betrayal-of-shingal>

¹¹ Lista niektórych z nich: <https://anfenglish.com/features/shengal-three-years-ago-21338>, bardziej szczegółowo o masakrze z 1832 roku: <http://www.ezidipress.com/blog/das-khtare-massaker-im-maerz-1832>, z 1892 : [http://www.ezidipress.com/blog/das-lalish-massaker-von-1415-600-jahre-ueberlebenskampf-der-eziden](http://www.ezidipress.com/ru/2019/02/14/%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d1%86%d1%8b-%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%b8-%d0%b8%d0%b7%d0%b1%d0%b8%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b7%d0%b8%d0%b4%d0%be%d0%b2-%d0%be%d0%ba%d0%be)

¹² <http://www.ezidipress.com/blog/der-blutige-schatten-des-bedirxan-beg>

¹³ Tłumaczenie z niemieckiego przekładu, źródło: <http://www.ezidipress.com/blog/eine-von-vielen-fatwas-genozid-und-massaker-an-den-eziden>

W czerwcu 2017 roku 22 jezydzkich nastolatków (obojga płci) pracujących przy uprawie ziemniaków w okolicy Bardarash w Basur zostało zaatakowanych przez mieszkańców pobliskiej muzułmańskiej wioski.⁹⁵ Jezydzi z obozów dla uchodźców pracują za grosze dla okolicznych gospodarstw w bardzo ciężkich warunkach.

Pisałem już o samobójstwach. To nie tylko wynik traumatycznych przeżyć, ale i poczucia beznadziei. W lutym samobójstwo popełniła 20-letnia dziewczyna po 4,5 roku wegetacji w obozie.⁹⁶

Tego roku w Syrii, podobnie jak w Rożawie dochodziło do masowych podpałów pól uprawnych.⁹⁷ Jest to robota tzw. „uśpionych komórek” Daesh zainspirowanych magazynem Daesh „Al Naba”.⁹⁸ Pożary te również pociągnęły za sobą ofiary śmiertelne.⁹⁹

Szengal to nie jedyne miejsce gdzie Jezydzi są ofiarami prześladowań. Przed wybuchem syryjskiej wojny domowej mieszkało w tym kraju 45-50 tysięcy Jezydów, z czego 25 tysięcy w kantonie Efrin (arabska nazwa: Afrin),¹⁰⁰ który w zeszłym roku stał się celem agresji ze strony Turcji i pozostających na jej żołdzie formacji dżihadystycznych. Po dwóch miesiącach walk kanton padł, a większość jego mieszkańców uciekła do sąsiedniego kantonu Szehba. Ci, którzy zostali są ofiarami prześladowań i czystek etnicznych.

Już w czerwcu 2017 roku dżihadysty na tureckim żołdzie, działający w Syrii w ramach tureckiej operacji „Tarcza Eufratu”, wypędzili z wioski Elî Qîno kilkuset Jezydów. Mieszkańcy otrzymali godzinę na opuszczenie domów, a ich majątek zrabowali utrzymywani przez Turcję dżihadysty, czyli tzw. „umiarkowani rebelianci”. Co ciekawe o sprawie poinformował ENKS, który sam

⁹⁵ https://twitter.com/Matthew_Barber/status/878322572936355841

⁹⁶ <https://www.kurdistan24.net/en/news/8203d1f9-07b1-4b99-aa77-0a93df2a0abc>, <https://twitter.com/Ezidi2/status/1092002109430644736>

⁹⁷ <https://www.yazda.org/post/yazda-documentation-of-the-wildfires-currently-in-sinjar-and-recommendations-to-the-iraqi-government>, https://twitter.com/Matthew_Barber/status/1142831782712225792

⁹⁸ <https://www.hstoday.us/subject-matter-areas/counterterrorism/isis-claims-escalating-use-of-wildfire-arson-as-terror-tactic>

⁹⁹ <https://hawarnews.com/en/haber/2-citizens-killed-trying-to-extinguish-fire-in-sengal-h9538.html>, <http://www.ezidipress.com/blog/shingal-verheerende-braender-zerstoeren-dutzende-hektar-acker-zwei-tote>

¹⁰⁰ http://kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_yeziden_en.pdf

nich.⁸⁸ W konsekwencji referendum tereny sporne, w tym Szengal zostały przejęte przez Hashd wspierany przez regularną armię iracką. Peszmerga wycofała się bez walki. Dla mieszkańców większości z przejętych terenów była to autentyczna tragedia. Zwłaszcza, że w niektórych miejscach dochodziło do aktów przemocy ze strony Hashdu. W Szengal wyglądało to inaczej. Nie dlatego żeby Jezydzi byli jakimiś wielkimi irackimi lojalistami, ale na skutek polityki władz autonomii ze szczególnym uwzględnieniem partii KDP. Polityki, której ofiarami byli nie tylko Jezydzi, ale także inne mniejszości.⁸⁹ Oddziały YBS/YJS utrzymały swoje pozycje, a nawet w niektórych miejscach powiększyły stan posiadania kosztem wycofujących się peszmergów.

Nie oznacza to jednak, że władze Iraku są pozytywnie nastawione do Jezydów. Wręcz przeciwnie. Wspominana już Amy L. Beam, która zajmuje się pomocą Jezydom w Iraku wielokrotnie upubliczniła przypadki rzucania ofiarom ludobójstwa kłód pod nogi, takich jak chociażby problemy z dokumentami tożsamości.⁹⁰ W marcu tego roku dwukrotnie doszło do wymiany ognia między jezydzkim YBS/YJS a armią iracką. Padli zabici i ranni.⁹¹

Nie ma żadnych planów odbudowy Szengal.⁹² Jezydźcy uchodźcy w dalszym ciągu koczują w obozach. Pięć lat w namiotach przeznaczonych do wykorzystywania przez rok. Złe warunki bytowe często prowadzą do tragedii. Często na przykład dochodzi do pożarów. W maju zeszłego roku w takim pożarze zginęła 17-letnia dziewczyna.⁹³ W styczniu tego Kherhat, 3-letni jezydzki chłopczyk spalił się w tym samym namiocie, w tym samym obozie uchodźców, w którym się urodził.⁹⁴

⁸⁸ <https://anfenglish.com/kurdistan/call-for-Ezidis-not-to-vote-in-independence-referendum-22328>

⁸⁹ Raport dotyczący irackich chrześcijan: <http://www.atour.com/media/files/news/assyria/20170925-Assyria-Nineveh-Erasing-Assyrians/20170925-Assyria-Nineveh-Erasing-Assyrians.pdf>

⁹⁰ <https://www.avatoday.net/node/669>

⁹¹ <http://www.nrtv.com/En/News.aspx?id=11062&MapID=2>, <http://www.ezidipress.com/blog/vier-tote-nach-gefecht-zwischen-ezidischen-kaempfern-und-irakischen-sicherheitskraeften>, <https://anfenglishmobile.com/kurdistan/ybs-iraqi-attack-was-a-provocation-2-ybs-fighters-were-martyred-33665>, <http://www.ezidipress.com/blog/erneuter-zusammenstoss-zwischen-ybs-und-irakischem-militaer>

⁹² <https://www.dw.com/en/iraqs-yazidis-mourn-the-loss-of-their-homeland/a-44908088>, https://rozawahome.files.wordpress.com/2019/08/f2f91-status_of_sinjar_report.pdf

⁹³ <https://www.kurdistan24.net/en/news/0322c4aa-8678-4997-9de4-d260c51848d2>

⁹⁴ <https://twitter.com/Sagvansaleem/status/1090909695655727104>, <http://www.basnews.com/index.php/en/news/kurdistan/497866>

wyliczeniem.¹⁴ Osoby nie zorientowane w tym zagadnieniu potraktowały je dosłownie i po prostu dodały najnowsze ludobójstwo jako 73, a czasami jako 74, licząc także zamach terrorystyczny z 14 sierpnia 2007 roku w którym zginęło 500 Jezydów, a 1 500 zostało rannych.

Jezydzi nie byli jednak tylko bezbronnymi ofiarami. Kiedy w 1613 roku Wielki Wezyr Nasuh Pasza wysłał armię by mordowała Jezydów, kosztowało go to 7 tysięcy żołnierzy.¹⁵ W 1785 roku gubernator Mosulu Abd al-Baqi Pasza stracił życie podczas innej próby.¹⁶

Jedna z najchwalebniejszych kart w historii Jezydów była ich postawa podczas innego ludobójstwa, którego celem był kto inny. Podczas pierwszej wojny światowej Turcja dokonała ludobójstwa na chrześcijańskich mniejszościach. Znanie jest ono na Zachodzie jako ludobójstwo Ormian, ale dotyczyło nie tylko ich samych, ale bliskowschodnich chrześcijan nazywających siebie Syriakami, lub Asyryjczykami, oraz Greków.

20 tysięcy syriackich/asyryjskich uchodźców, głównie kobiet i dzieci znalazło schronienie na świętej jezydzkiej górze Szengal, która od stuleci służyła Jezydom za schronienie przed prześladowaniami. Tym razem posłużyła innej mniejszości. Armia turecka próbowała dosięgnąć uciekinierów, ale warunki terenowe masowy i opór jezydzkich oddziałów partyzanckich uniemożliwił to.¹⁷

Jezydzi walczyli także po stronie Ormian podczas tej wojny, oraz tzw. wojny domowej w sowieckiej Rosji. W maju 1918 roku jezydzki oddział dowodzony przez Jangira (Cangira) Aghe brał udział u boku ochotniczych formacji ormiańskich w bitwie pod Basz Abaranem. Bitwa ta ocaliła liczną ormiańską populację przed tureckim ludobójstwem. Jangir ma w Armenii status bohatera narodowego i ulicę swojego imienia w stolicy Armenii, Erewaniu.¹⁸ Zmarł w 1943 roku w stalinowskim więzieniu.

¹⁴ <https://twitter.com/EzidiPress/status/1060917058236506113>, <http://www.ezidipress.com/blog/das-lalish-massaker-von-1415-600-jahre-ueberlebenskampf-der-eziden>

¹⁵ <http://www.ezidipress.com/blog/die-schlacht-von-shingal-im-jahr-1613>

¹⁶ <http://www.ezidipress.com/blog/vor-230-jahren-die-schlacht-von-semile-im-jahr-1785>

¹⁷ <http://www.ezidipress.com/blog/hemoye-shero-der-mann-der-20-000-christen-vor-dem-voelkermord-rettete>

¹⁸ <http://www.ezidipress.com/blog/armenien-benennt-strasse-nach-ezidischem-nationalhelden>

W 2014 roku dystrykt Sindzar zamieszkiwało wg. szacunków rządowych 308 315 osób, głównie Jezydów.¹⁹ W rzeczywistości mieszkańców mogło być więcej, ONZ ocenia liczbę uchodźców na 360 tysięcy.²⁰ Dane jezydzkie mówią o 340 000 z Szengal i 60 000 z innych regionów.²¹ Około 12 tysiącom nie udało się uciec.²² Między sześć i pół a siedem tysięcy zostało schwytanych. Pozostali zostali zamordowani, lub zmarli z wycieńczenia podczas ucieczki. Dane, które podałem są szacunkowe, cały czas odkrywano kolejne masowe groby. Część schwytanych udało się odzyskać, ale ocenia się, że nadal około 3 tysiące Jezydów, głównie kobiet pozostaje w niewoli.²³

Odzyskać, czyli albo odbić,²⁴ albo udało im się uciec (dodam, że także przy pomocy muzułmanów – tak uciekła Nadia Murad), albo rodzinom udało się wykupić przez podstawionych ludzi (sprzedaż poza Daesh jest zabroniona) z rąk „właścicieli”. Za ciężkie pieniądze. Mirza Dinnayi, organizujący pomoc dla Jezydów podaje przykład takiego wykupu w 2016 roku. Brat na wykup siostry zapożyczył się w całym obozie uchodźców. Zapłacił 22 tysiące dolarów, 12 dla terrorysty Daesh, 3 dla „słupa” i 7 dla przemytnika za przerzucenie jej.²⁵

W marcu 2016 r. delegacja Jezydów spotkała się w Londynie z członkami parlamentu brytyjskiego. Była Amy L. Beam, działaczka pomagająca Jezydom, Salwa Khalaf Rasho, osiemnastolatka gwałcona i katowana przez osiem miesięcy w niewoli Daesh, Haider Shesho, dowódca jednej z jezydzkich milicji. Poprosili między innymi o 15 milionów dolarów na wykup z niewoli 2000 osób.

Odpowiedzi udzielił wiceminister spraw zagranicznych Tobias Ellwood:

„Płacenie okupu terrorystom jest niezgodne z prawem brytyjskim i międzynarodowym, ponieważ finansuje terroryzm. To dotyczy wszelkich płatności, w przypadku których istnieją

¹⁹ <https://reliefweb.int/report/iraq/ocha-flash-update-iraq-crisis-significant-displacement-sinjar-no-1-3-august-2014>

²⁰ https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNA-MI%20OHCHR_Report%20Yezidi%20Survivors%20A%20Call%20for%20Justice%2012Aug2016.pdf

²¹ <https://anfenglish.com/kurdistan/report-on-isis-massacre-against-Ezidis-20462>

²² https://www.yazda.org/wp-content/uploads/2017/06/Yazda-Report-2017_an-Uncertain-Future-for-Yazidis_A-Report-Marking-Three-Years-of-an-Ongoing-Genocide.pdf

²³ <http://ifpnews.com/exclusive/over-3000-yazidi-women-abducted-by-isis-still-missing>

²⁴ W styczniu 2018 roku TAJE (Ruch Wolności Jezydzkich Kobiet) podała, że Syryjskie Siły Demokratyczne wyzwoliły w północnej Syrii 500 jezydzkich kobiet i dzieci z rąk Daesh: <http://en.hawarnews.org/sdf-liberated-500-yazidi-women-children-till-now>

²⁵ <http://www.rudaw.net/english/interview/07082016>

Wraz z wyzwoleniem Mosul dostęp do tych terenów zyskały oddziały Hashdu. 12 maja Hashd, w tym wchodzący w jego skład jezydzki batalion Lalisz rozpoczął operację ich wyzwolenia. Do końca maja udało im się oczyścić cały obszar. W operacji wzięły też udział oddziały YBS/YJS, aczkolwiek współpraca z Hashdem nie układała się najlepiej. Hashd zablokował wejście YBS/YJS do miejscowości Siba, gdzie toczono wspólne walki. Jak się okazało szybkie dowództwo miało problem z kobiecymi oddziałami YJS. „Szariat zabrania”.⁸⁴

gorzej wyglądały stosunki z Peszmergą. W jej szeregach służyli też Jezydzi. Niekoniecznie z miłości do kurdyjskiego rządu regionalnego, ale dlatego, że, wskutek jego działań, było to jedno z nielicznych zajęć przynoszących dochód. Fakt, że do operacji przeciwko ocalanistom KDP użyła sił zewnętrznych wymownie świadczy jak niska była lojalność jezydzkich peszmergów wobec władz autonomii. Kiedy Hashd zaczął wypierać Daesh z jezydzkich osad południowego Szengalu, Jezydzi służący w Peszmerdze zaczęli się domagać zgody na wzięcie udziału w walce. Nie dostali jej, więc zaczęli dezertować. 15 maja cały jezydzki oddział pod dowództwem Naifa Jasso przeszedł do Hashdu.⁸⁵ Na jego podstawie stworzono drugi jezydzki batalion – batalion Koczo. Nafif, podobnie jak wielu jego podkomendnych pochodził z tej wioski. Miejscowość ta została wyzwolona 25 maja. KDP odpowiedziała represjami wobec rodzin dezertatorów.⁸⁶

22 września doszło do jedynego starcia między YBS/YBJ a Hashdem. Napastnikami byli szyici z „Brygady Imama Alego”, którzy usiłowali zająć węzeł drogowy pod kontrolą sił jezydzkich. Zostali odparci, trzech bojowników Hashdu i jeden YBS nie żyją. Przy czym poległy bojownik YBS nie był Jezydą, ale Arabem. Prawdopodobnie z plemienia Szammar. Hashd ogłosił, że starcie było nieporozumieniem. Do dalszych konfliktów nie doszło.⁸⁷

Trzy dni później odbyło się referendum niepodległościowe w „irackim” Kurdystanie. Demokratyczne Zgromadzenie Autonomiczne Szengal wezwało Jezydów do bojkotu uzasadniając go licznymi przypadkami konfiskaty przez władze dokumentów tożsamości Jezydów w celu oddawania głosów za

⁸⁴ https://twitter.com/Matthew_Barber/status/869245027591102464

⁸⁵ <https://anfenglish.com/kurdistan/a-group-of-Ezidi-peshmergas-leave-kdp-and-join-hashd-al-shaabi-20067>, <http://www.nrttv.com/en/birura-details.aspx?jimore=6196>

⁸⁶ <https://www.hrw.org/news/2017/07/09/kurdistan-region-iraq-yezidi-fighters-families-expelled>

⁸⁷ https://twitter.com/Matthew_Barber/status/911296825834926080, <http://www.nrttv.com/en/Details.aspx?jimore=16659>, <https://twitter.com/EzidiPress/status/911225578363211776>

do Turcji” – wystąpienie z 8 lutego 2018⁸⁰, opowiada też jak to wszyscy na ziemiach niegdyś podbitych przez Imperium Osmańskie czekają na powrót Turków – wystąpienie z 16 grudnia 2018⁸¹). Byli także podczas ludobójstwa Jezydów, ale palcem nie kiwnęli. Co zresztą nie dziwi, Turcja była głównym sojusznikiem Daesh.⁸²

W grudniu 2018 roku Nadia Murad, już wtedy noblistka, udała się do Turcji by prosić o zaprzestanie bombardowania Shengal (o czym napisała na swoim twitterze). Turecki minister spraw zagranicznych Mevlüt Çavuşoğlu wykorzystał jej wizytę do szerzenia (także na twitterze) kłamstw na temat ludzi, którzy ocalili Jezydów.

W maju 2017 roku w regionie pojawił się nowy gracz. Hashd al-Sha’bi, znane też pod skrótem angielskiej nazwy Popular Mobilization Units – PMU. Są to irackie, głównie szyickie (szkolone przez irańską Gwardię Strażników Rewolucji Islamskiej), ale także sunnickie, chrześcijańskie i jezydzkie⁸³ milicje. Przystąpiły one do odbijania z rak Daesh linii jezydzkich miasteczek na południe od miasta Szengal.

Jak już wspominałem ten teren nie został wyzwolony podczas poprzednich operacji. Jezydzkie YBS/YJS nie miało dość sił na samodzielną akcję, a Barzani prawdopodobnie obawiał się przejęcia ich części przez siły ocalańskie, więc wołał nic nie robić.

⁸⁰ <https://twitter.com/abdbozkurt/status/961539922132963328>

⁸¹ https://twitter.com/Mekut_Mallet/status/959133874306670592

⁸² <https://www.mintpressnews.com/former-commander-reveals-turkey-close-ties-with-isis-in-syria/257318>, <http://mediumpubliczne.pl/2015/11/to-turcja-odpowiada-za-sukcesy-isis-raport-columbia-university>, <https://www.businessinsider.com/links-between-turkey-and-isis-are-now-undeniable-2015-7>, <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/29/isis-attack-kobani-inside-turkey-first-time>, <https://www.birgun.net/haber-detay/turkish-jihadist-reveals-how-ankara-turned-a-blind-eye-to-isis-radicalization-118640.html>, <https://www.longwarjournal.org/archives/2017/08/islamic-state-finance-emir-for-mosul-relocated-to-turkey-us-says.php>, <https://ahvalnews2.com/isis-turkey/phone-records-show-key-isis-man-bargaining-turkish-soldiers>, <https://www.rand.org/blog/2018/04/turkeys-double-standard-how-ankaras-actions-contradict.html>, <http://foreignpolicy.com/2018/04/12/turkeys-double-isis-standard>, <https://www.gatestoneinstitute.org/12721/turkey-terrorism-whistleblowers>, <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2019-04-16/hard-truths-syria>, <https://anfenglishmobile.com/features/turkey-sending-medicine-to-isis-documented-36382>, <https://anfenglishmobile.com/features/isis-ambulance-driver-we-sent-injured-men-to-turkey-35832>, <https://anfenglishmobile.com/news/turkish-isis-responsible-kobane-was-the-biggest-mistake-34784>, <https://www.hawarnews.com/en/haber/pakistani-mercenary-we-move-in-turkey-as-organized-force-turkey-supports-us-h6327.html>, <https://anfenglishmobile.com/features/bab-centered-isis-organization-by-the-turkish-state-34363>

⁸³ Skład: <http://www.aymennjawad.org/2017/10/hashd-brigade-numbers-index>

uzasadnione powody, by podejrzewać, że pieniądze lub inna własność mogą zostać użyte w celach terrorystycznych. Płatność okupu do pośrednika mogłaby spowodować, że co najmniej część funduszy zostanie wykorzystana na cele terroryzmu. Wreszcie wspieranie przemytu ludzi, w jakimkolwiek przypadku, nawet tak tragicznym byłoby niezgodne z naszą polityką.”²⁶

W tym samym czasie Wielka Brytania bezpośrednio finansowała takich samych dżihadystycznych terrorystów, tylko spod innego szyldu. I finansuje ich nadal, mimo, że sprawę nagłośniła telewizja BBC.²⁷

Kobiety, w tym małe dziewczynki były ofiarami wielokrotnych gwałtów. „Następnego dnia znów usłyszymy że mamy nową pacjentkę wykupioną z niewoli u ISIS, albo 9 letnią dziewczynkę, gwałconą tak brutalnie, że trzeba jej pomóc w chodzeniu.” – Píše Michalina Kupper, która pracowała jako wolontariuszka w obozie jezydzkich uchodźców.²⁸

Nie będę tu rozpisywał się nad tym co robiło Daesh. Seth Frantzman, izraelski publicysta uważa, że epatowanie okrucieństwem oprawców może dehumanizować ofiary. „Czy zbliżamy się do ofiar, słysząc niekończące się historie o gwałtach?” pyta i odpowiada: „Ale co, jeśli nie? Co, jeśli opowiadanie historii o gwałcie nie czyni ofiary bardziej podobną do nas, ale za każdym razem mówimy o czymś, co tak naprawdę nas dystansuje, ponieważ wiemy, że to nie może przydarzyć się nam. Jest coś podstępnego jeśli chodzi o określenie jezydzkie niewolnice seksualne, jak gdyby niewolnictwo i seks były jedynymi skojarzeniami z Jezydami”. Coś w tym jest, a pogoń za sensacyjnymi szczegółami zaciera obraz całości. „Jeden z magazynów zapytał mnie, czy mógłbym znaleźć ofiary gwałtu ISIS, które stały się snajperami i walczyły. Niestety nie mogłem znaleźć jednostki snajperów-ofiary gwałtu, więc inni dziennikarze znaleźli taką fikcyjną jednostkę²⁹ i stworzyli historię. Z jakiegoś powodu, kiedy powstał film dokumentalny o amerykańskich

²⁶ <https://www.avatoday.net/node/724>

²⁷ https://www.youtube.com/watch?v=dBE_EzxNe2k, <https://www.middleeasteye.net/news/exclusive-uk-restores-syrian-aid-project-accused-funding-extremists>, <https://www.bbc.com/news/uk-42217132>

²⁸ <https://michalinakupper.com/2018/01/06/sprzedal-mnie-za-80-historia-kobiet-ktore-uciekly-z-niewoli-u-isis>

²⁹ Także w Polsce pisano o tej jednostce, batalionie, lub nawet brygadzie „córka słońca” – „byłych niewolnic, które się mszczą” (np. <https://www.tvp.info/23984089/byle-seksniewolnice-ruszyly-do-walki-z-panstwem-islamskim-jazydki-walczą-o-godność-i-wolność-dla-innych-kobiet>). W rzeczywistości jednostka ta w sile kompanii została sformowana w ramach

żołnierzach zgwałconych w armii amerykańskiej pod tytułem Niewidzialna Wojna, dziennikarze nie wymagali, aby kobiety stały się snajperami i ścigały swoich gwałcicieli, aby ich przeżycia były warte opublikowania. Być może dlatego, że kobiety w USA, takie jak my, są humanizowane, podczas gdy cierpienie kobiety z Iraku, jakoś łatwiej zlekceważyć i potrzebujemy opowieści o jedzeniu dzieci lub snajperach ofiarach gwałtu”.³⁰ Jeżeli jednak interesują Was te historie, znajdziecie ich wiele w necie, możecie też sięgnąć po książkę Nadii Murad „Ostatnia dziewczyna. O mojej niewoli i walce z Państwem Islamskim”.

Polecam tą książkę, choć nie jest to lektura „łatwa i przyjemna”. Mnie osobiście najbardziej poruszył nie opis niewoli, ale poprzedzające ją dni w opalonej przez Daesh wiosce Nadii. Nadia pochodzi z Koczo, najbardziej na południe zajętej jezydzkiej miejscowości. Daesh zajęło ją 3 sierpnia, po czym pozostawiło sobie jej mieszkańców niejako „na deser” okupując ją przez dwa naście dni po czym wymordowało mężczyzn (przy czym pod tym terminem kryją się też chłopcy powyżej 12 roku życia³¹) i starsze kobiety, a młodsze i dzieci uprowadziło.

Te dwaście dni to opis ludzi, którzy wiedzą co dzieje się z ich pobratymcami, mamy wszak XXI wiek i mimo żądań terrorystów wydania wszystkich telefonów, kilka udało się ukryć, ale mimo to łudzą się, że będzie inaczej, że tylko ich obrabują i przegnąją. Charakterystyczna jest scena w której młody ojciec rozpacza, że nie wziął mleka w proszku dla dziecka, kiedy są prowadzeni do segregacji, kogo zabić, a z kogo uczynić niewolników, a on ciągle się ludzi, że to tylko wygnanie.

Peszmergi, dziewczyny, które do niej trafiły uniknęły niewoli, a do zaciągnięcia się (podobnie jak mężczyźni o czym piszę w głównym tekście) motywowała je bardziej sytuacja ekonomiczna niż chęć zemsty. Oddział ten też nigdy nie wziął udziału w walce i pełnił służbę wartowniczo-patrolową na tyłach. Spotkałem się tylko z jednym udokumentowanym przypadkiem byłej niewolnicy biorącej udział w walkach. W kontyngencji YJS biorącym udział w wyzwoleniu Rakki walczyła Hêza Şengal, która wcześniej była niewolnicą w tym mieście: <https://anfenglish.com/women/from-enslavement-to-freedom-story-of-Ezidi-woman-heza-20871>, <http://ekurd.net/slave-yazidi-raqqa-revenge-2017-07-19>, <https://www.facebook.com/WomenLifeFreedom/videos/vb.1680017695646580/1828814797433535>

³⁰ <https://sethfrantzman.com/2017/07/02/western-medias-prurient-accounts-of-isis-genocide-of-yazidis-dehumanizes-them>

³¹ „A demographic documentation of ISIS's attack on the Yazidi village of Kocho” http://eprints.lse.ac.uk/101098/1/Cetorelli_Demographic_documentation_ISIS_attack.pdf

Swoje „3 grosze” dołożyła też Turcja. W nocy z 24 na 25 kwietnia jej lotnictwo dokonało nalotów na Szengal i Rożawę. W Szengal celem były wioski Amud i Qesrê. Zniszczono między innymi siedzibę stacji radiowej ÇIRA FM⁷³ i cywilną klinikę.⁷⁴ Wśród ofiar był 13-letni Sufian Jassem. Jego matka została uprowadzona przez Daesh. Jego ojciec i starszy brat od sierpnia 2014 bronili jezydzkiej społeczności w szeregach YBS.⁷⁵ W Rożawie celem było między innymi chrześcijańskie miasto Derik.⁷⁶ Data, którą wybrano na nalot jest bardzo wymowna. Noc z 24 na 25 kwietnia 1915 roku uznaje się za początek tureckiego ludobójstwa Ormian, 24 kwietnia jest międzynarodowym dniem pamięci o tej zbrodni.

Turcja kontynuowała ataki. Między innymi 2 sierpnia 2018 roku turecka armia zabiła 12-letniego Jezydę Mahira Eli w wiosce Girezerel.⁷⁷ 15 tego samego miesiąca tureckie lotnictwo zaatakowało konwój powracający z uroczystości upamiętnienia rocznicy zbrodni w Koczo. Zabity został Mam Zekî Şengalî, koordynator pomocy humanitarnej PKK dla Jezydów, jeden z najbardziej zasłużonych dla ich ratowania ludzi, sam Jezyda, oraz dwie inne osoby.⁷⁸ 4 czerwca bieżącego roku Amin Saleh Omar (Emin Salih Omar), który jako nastolatek uciekł przed Daesh i zamieszkał w obozie uchodźców w Zakho pracował przy zbiorze owoców, kiedy podjechał samochód tureckiej armii, żołnierze wysiedli i otworzyli ogień. Amin został trafiony. Zmarł w szpitalu. W momencie śmierci miał 21 lat.⁷⁹

Armia turecka jest obecna w Basur od dawna. Stacjonują tam za zgodą Barzaniego, a ich celem jest zwalczanie przejawów demokratycznego konfederalizmu i rozszerzanie tureckiego imperializmu (Erdogan mówi wprost: „ci, którzy myśleli, że zapomnieliśmy o wszystkich tych ziemiach z których wycofaliśmy się we łzach wiek temu, lepiej niech zrozumieją, że mylili się co

⁷³ <https://anfenglish.com/kurdistan/turkey-conducts-airstrikes-on-rojava-and-shengal-19693>

⁷⁴ <http://www.foxnews.com/politics/2017/04/27/turkeys-bombing-yazidis-wrecks-groups-only-medical-clinic.html>

⁷⁵ <https://twitter.com/ezidipress/status/857618619169210369>, artykuł po niemiecku: <http://www.ezidipress.com/blog/shingal-ezidisches-kind-bei-tuerkischen-luftschlaegen-getoetet>

⁷⁶ <https://www.european-syriac-union.org/news-reader/turkey-attacks-christian-town-in-syria-108.html>

⁷⁷ <https://anfenglishmobile.com/kurdistan/turkish-attack-kills-a-yazidi-child-in-zakho-countryside-28688>

⁷⁸ https://twitter.com/Matthew_Barber/status/1029888408351637510

⁷⁹ <https://hawarnews.com/en/haber/turkish-occupation-killed-yazidi-young-man-in-basr-h9438.html>

Sytuacja eskalowała 3 marca 2017 roku, kiedy to o godzinie 6.30 czasu miejscowego siły podległe Barzaniemu zaatakowały posterunek YBS/YJS w miejscowości Khanesor (Xanasor) na północ od gór Szengal. W ataku użyte zostały oddziały tzw. Roj Peszmergi, oraz Zêrevan (żandarmeria). Roj Peszmerga (Peszmerga Rożawy) to formacja podporządkowana ENKS (Encûmena Nîştîmanî ya Kurdî li Sûriyê), koalicji kanapowych partijek z Rożawy przeciwnych zachodzącej tam rewolucji społecznej i utrzymywanych przez Barzaniego. Atak nastąpił tuż po wizycie Barzaniego w Turcji w dniach 26-27 lutego. Nic dziwnego więc, że przypisano go tureckiej inspiracji. Barzani, mimo antykurdyjskiej polityki Turcji utrzymuje z tym krajem tak bliskie stosunki, że bywa oskarżany o bycie marionetką Ankary. Opiswany atak z turecką inspiracją powiązała także turecka telewizja.⁶⁹

Atak został odparty, obie strony poniosły straty. Raniona została dziennikarka Nûjiyan Erhan. Według Yekîtiya Ragihandina Demokratîk (Unia Prasy Demokratycznej) siły KDP strzelały do niej celowo, chcąc pozbyć się niezależnego świadka.⁷⁰ Pozbyli się. Nûjiyan zmarła z ran 22 marca. W międzyczasie, 14 marca, także w rejonie Khanesor, siły Barzaniego otworzyły ogień do pokojowej manifestacji jezydzkich cywili protestujących przeciwko ich obecności. Jedna osoba została zabita, a kilkanaście ranionych.⁷¹

Napięta sytuacja utrzymywała się aż do wyparcia Peszmergi z Szengal przez siły irackie. Między innymi 17 marca Roj Peszmerga aresztowała Saliha Adea Khateeba. Salih reprezentuje organizację o nazwie „Dom Jezydów”, która promuje samoidentyfikację Jezydów jako właśnie Jezydów, a nie Kurdów wyznania jezydzkiego. Nie ma natomiast żadnych powiązań, nawet ideowych z PKK, podczas gdy propaganda KDP starała się konflikt w regionie przedstawić właśnie jako konflikt z PKK, a nie próbę wzięcia „za twarz” mniejszości.⁷²

⁶⁹ <https://twitter.com/yirmidortv/status/837620871149715456>

⁷⁰ <https://anfenglish.com/women/yrd-kdp-akp-deliberately-targeted-journalist-nujiyan-erhan-in-shengal-18845>

⁷¹ <https://anfenglish.com/kurdistan/one-killed-10-wounded-in-kdp-forces-attack-on-civilians-in-shengal-18978>, <https://anfenglishmobile.com/kurdistan/3-of-the-15-civilians-wounded-in-shengal-in-critical-condition-18983>, <https://anfenglish.com/kurdistan/two-journalists-injured-during-akp-kdp-gangs-attack-in-shengal-18985>, <http://en.hawarnews.org/one-martyr-in-khanasor-10-wounded-in-gang-attacks>, <http://en.hawarnews.org/kdps-mercenaries-attack-sengal-demonstration>

⁷² Artykuł po niemiecku: <http://www.ezidipress.com/blog/shingal-peshmerga-verhaften-ezidischen-parteivorsitzenden>

Amy L. Beam w swojej książce „The Last Yazidi Genocide”³² przytacza relację zarządcy wioski, który w momencie ataku znalazł się poza Koczo (na miejscu zastępował go brat). Przez te dwanaście dni kołatał wszędzie, do władz irackich, do władz kurdyjskiej autonomii, do lidera irackich szyitów, do USA i Unii Europejskiej. Nikt nie pomógł. A jedyna siła, która wyruszyła na ratunek Jezydom (o czym za chwilę) była zbyt daleko i zbyt słaba.

Nayef Jaso Qassim, bo tak nazywa się ów zarządca, do końca był w kontakcie z mieszkańcami wioski. Kiedy jego dwudziestoletni syn poinformował go w ostatniej rozmowie, że Daesh rozpoczęło mordowanie, błagał o użycie operujących nad wioską samolotów do ataku. Ponownie mu odmówiono.

Oprócz kobiet i dziewczynek porywano też chłopców, którzy często trafiali na szkolenia militarne, gdzie prano im mózgi i planowano wykorzystać jako samobójców.³³ I niektórych wykorzystano. Np. na początku 2017 roku Daesh opublikowało wideo z samobójczego ataku w wykonaniu dwóch z nich.³⁴ Innym udało się uciec.³⁵ Ci z nich, których udało się odzyskać pilnie potrzebują terapii. Wg. Jana Kizilhana, kurdyjsko-niemieckiego psychologa, żeby mieć szansę na normalne życie – co najmniej dwuletniej.³⁶

Nie trzeba chyba wspominać, że terapii potrzebują kobiety – uwolnione niewolnice seksualne. I otrzymują jej zbyt mało. Wspomniany Mirza Dinnayi zorganizował w Niemczech terapię dla ponad tysiąca osób. Główny ciężar pomocy wziął na siebie land Badenia-Wirtembergia, który przyjął tysiąc ofiar, setka kolejnych trafiła do Dolnej Saksonii i Szlezwiku-Holsztynu.³⁷ Program zaczął się w 2015 roku i trwał dwa lata. W 2017 roku pojawiła się informacja o niemieckiej pomocy dla kolejnych pięciuset osób.³⁸ Fundacja Jîyan na rzecz Praw Człowieka otworzyła w listopadzie 2015 roku klinikę w Basur, która

³² Fragment zawierający tę relację jest dostępny w sieci: <http://kostasolivetree.co.uk/yezidi-genocide-one-mans-personal-account>

³³ <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-yazidi-children-syria-iraq-starved-suicide-bombings-eat-in-paradise-a7729581.html>, http://www.bbc.co.uk/news/resources/1dt-sh/yazidi_boy_soldiers

³⁴ <http://kurdistantribune.com/kidnapped-yezidi-boys-forced-by-isis-to-be-suicide-bombers>, <http://www.foreigndesknews.com/world/middle-east/isis-using-kidnapped-yazidi-children-suicide-missions>

³⁵ <http://en.hawarnews.org/marwan-al-yazidi-a-child-suicide-bomber-trained-by-isis>

³⁶ <https://www.nytimes.com/2017/07/23/opinion/isis-children-european-union.html>

³⁷ <http://pulitzercenter.org/reporting/man-helped-save-thousand-escaped-isis-slaves-iraq>

³⁸ <http://ekurd.net/yazidi-women-treatment-germany-2017-07-05>

zajmuje się 80 osobami. Fundacja AMAR chce otworzyć 10 ośrodków terapeutycznych.³⁹

Większość potrzebujących pozostaje jednak bez pomocy, lub z minimalną. Instytut Psychoterapii i Psychotraumatologii na Uniwersytecie Dohuk we współpracy z niemieckim Uniwersytetem w Tybindze rozpoczął program szkolenia terapeutów na miejscu. Tyle tylko, że cykl szkoleniowy terapeuty ma trwać 3 lata.⁴⁰ A tych ran czas nie goi. Wręcz przeciwnie. Im dłużej ofiary niewolnictwa pozostają bez pomocy, tym bardziej ich stan się pogarsza. Wielu spośród terapeutów pracujących z Jezydkami, które były niewolnicami Daesh twierdzi, że nigdy wcześniej nie spotkali się z takim poziomem traumy.

„Jeśli populacja stanie w obliczu traumy, takiej jak ludobójstwo, 50 procent dozna traumy, a co najmniej 30 procent będzie potrzebować pomocy klinicznej” mówi dr. Kizilhan. Od początku kwietnia tego roku, kiedy Lekarze Bez Granic zaczęli prowadzić statystyki, odnotowano samobójstwo 20 młodych Jezydów mieszkających w pobliżu góry Szengal. Najmłodszą ofiarą była 13-letnia dziewczynka, najstarszą 30-letnia kobieta.⁴¹

Jak już pisałem jezydyzm jest religią zamkniętą. Nie można się stać Jezydą, trzeba się nim urodzić. I to z obojga jezydzkich rodziców. Związek z niejezydą oznacza wykluczenie ze wspólnoty. Podobnie było w przypadku przymusowej zmiany wyznania. Powrót jeńców, czasami z dziećmi spłodzonymi przez terrorystów Daesh wymógł zmianę podejścia. Baba Szejik, duchowy przywódca Jezydów, wraz z Najwyższą Radą Duchową orzekli, że byli jeńcy przejdą ponowny chrzest w świętym miejscu Jezydów Lalisz. To też był akt o znaczeniu terapeutycznym.⁴²

Z powrotami wiąże się jeden problem. Dzieci urodzone z gwałtów. O ile uprowadzone kobiety i dzieci zostały z powrotem przyjęte do społeczności, o tyle sytuacja dzieci poczętych z gwałtów terrorystów jest inna. Wynika to z dwóch czynników. Po pierwsze odrzucenia przez część społeczności, nie całą, ale wystarczającą, aby wspomniana Najwyższa Rada Duchowna nie zaakcep-

³⁹ <https://www.newsdeeply.com/womenandgirls/articles/2017/03/14/freed-isis-yazidi-women-remain-trapped-trauma>

⁴⁰ <https://apnews.com/3af2849583f84580ba47fd6eb044b628/new-hope-yazidi-women-raped-and-tortured-fighters>

⁴¹ <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2019/07/29/suicide-mental-health-crisis-Iraq-Yazidi>

⁴² <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/12/how-isis-changed-the-yezidi-religion/548651>, <https://www.pri.org/stories/2017-09-12/photos-yazidi-women-undergo-rebirth-ceremony-after-isis-enslavement>

wy skrawek Szengal pozostał w rękach Daesh do 2017 roku. Wynikało to z polityki Barzaniego, zaś same siły ocalanistyczne w Iraku były zbyt słabe.

Wytworzyła się sytuacja w której część Szengal kontrolowały siły jezydzkie (aczkolwiek trzeba zaznaczyć, że są w nich też przedstawiciele miejscowej ludności arabskiej⁶³) wspierane przez PKK i Rożawę (głównie w roli instruktorów), a część Peszmerga Barzaniego. Dodatkowo funkcjonowała też milicja Hêza Parastina Êzîdxanê (Siły Obrony Jezidanu, kraju Jezydów) dowodzona przez Haydara Shesho, która początkowo współdziałała z YBS/YJS, a następnie Peszmergą. Sam Haydar to Jezyda z Niemiec, który powrócił do rodzinnego kraju po ataku Daesh.

Na terenach kontrolowanych przez YBS/YJS zawiązało się 14 stycznia 2015 roku Zgromadzenie Konstytucyjne Szengal. 30 maja 2017 roku Zgromadzenie przekształciło się w Demokratyczne Zgromadzenie Autonomiczne Szengal, które liczy 101 osób.⁶⁴ W sierpniu tegoż roku Zgromadzenie ogłosiło autonomię Szengal w ramach Iraku, oraz przedstawiło „mapę drogową” jej realizacji.⁶⁵

Jezydzki samorząd i wpływy idei Ocalana (nawet ograniczone przez dość konserwatywny charakter jezydzkiej społeczności) nie były po myśli rządzącej w Kurdyjskim Regionie Autonomicznym oligarchii klanowej. Reakcją była blokada gospodarcza,⁶⁶ oraz utrudnianie funkcjonowania jezydzkich organizacji humanitarnych takich jak Yazda, największa organizacja pomagająca Jezydom.⁶⁷ Co ciekawe, Matthew Barber, były dyrektor wykonawczy Yazdy, który jest prawdopodobnie osobą najlepiej na Zachodzie zorientowaną w tym co się dzieje w Szengal, informował, że represje objęły też mieszkańców części Szengal kontrolowanej przez kurdyjski rząd regionalny, czy znajdujących się na jego terenie obozów uchodźców.⁶⁸

⁶³ <https://anfenglish.com/kurdistan/arabs-also-under-the-ybs-roof-in-shengal-20500>

⁶⁴ <https://anfenglish.com/features/following-genocide-shengal-reinvents-itself-anew-21099>

⁶⁵ <https://anfenglishmobile.com/freedom-of-the-press/democratic-autonomy-declared-in-shengal-21644>

⁶⁶ <https://www.hrw.org/news/2016/12/04/iraq-kr-g-restrictions-harm-yezidi-recovery>, <http://www.ezidipress.com/en/iraqi-kurdistan-ruling-party-imposes-sanctions-on-shingal-region>, <https://anfenglish.com/kurdistan/shengal-construction-assembly-president-kdp-embargo-targets-ezidis-17743>

⁶⁷ <https://www.hrw.org/news/2017/01/03/kurdish-officials-shut-down-group-aiding-yezidis>, <http://www.rudaw.net/english/opinion/06012017>, <http://ekurd.net/nadia-slams-kurdistan-yazda-2017-01-04>

⁶⁸ <http://www.nrttv.com/en/birura-details.aspx?jmare=4855>

YJA-STAR (Hêzên Parastina Gel – Ludowe Jednostki Obrony i Yekîneyên Jinên Azad ên Star – Siły Wolnych Kobiet, męskie i kobiece oddziały PKK, Partiya Karkerên Kurdistanê – Partii Pracujących Kurdystanu). Z terytorium Rożawy przez syryjską granicę YPG i YPJ (Yekîneyên Parastina Gel – Powszechnie Jednostki Obrony i Yekîneyên Parastina Jin – Kobiece Jednostki Obrony, męskie i kobiece oddziały PYD, Partiya Yekîtiya Demokrat – Partii Unii Demokratycznej). Siły te łączy wyznawana przez nie ideologia – demokratyczny konfederalizm. Jest to koncept polityczny stworzony przez Abdullaha Ocalana, więzionego w Turcji lidera PKK, po tym jak odrzucił on wyznawany wcześniej marksizm. Opiera się na samorządzie i demokracji bezpośredniej, oraz zakłada budowę społeczeństwa obywatelskiego w ramach istniejących struktur państwowych, zamiast walki o niezależne państwo kurdyjskie.

Kurdyjskie siły demokratycznego konfederalizmu utworzyły korytarz łączący masyw Szengal, w których schronili się Jezydzi, z terytorium Rożawy. Korytarzem tym ewakuowano jezydzkich uchodźców.⁵⁹ Wg ONZ ocalono w ten sposób 55 tysięcy osób.⁶⁰ 4 sierpnia jezydzki portal informacyjny Ezidipress cytował słowa jednego z uchodźców: „Gdyby nie YPG wszyscy bylibyśmy martwi”⁶¹. Wsparcia z powietrza dostarczyło lotnictwo koalicji i Iraku zrzucając zaopatrzenie dla uciekinierów i atakując terrorystów Daesh (od 8 sierpnia).

Frédérique Geerdink, holenderska dziennikarka, która odwiedziła Szengal w 2017 roku i rozmawiała z ciągle jeszcze obecnymi w regionie bojownikami PPK, pisze, że paradoksalnie to oni, którzy ocalili Jezydów mają poczucie winy. „To, co wydarzyło się w 2014 roku jest naszą winą. Przyjechaliśmy za późno” mówi jeden z nich.⁶²

Od razu ocaleniści przystąpili też do szkolenia sił samoobrony Jezydów. Rozbudowane zostały już istniejące Yekîneyên Berxwedana Şengalê – Oddziały Oporu Szengal, powstały Yekîneyên Jinên Şengalê – Kobiece Oddziały Szengal, początkowo występujące jako YPJ- Şengalê. Następnie, już wspólnie z Peszmergą wyzwolono większą część regionu. Niestety nie cały, południo-

⁵⁹ <https://www.pri.org/stories/2014-08-29/if-it-wasn-t-kurdish-fighters-we-would-have-died-there>

⁶⁰ https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNA-MI%20OCHR_Report%20Yezidi%20Survivors%20A%20Call%20for%20Justice%2012Aug2016.pdf

⁶¹ <http://www.ezidipress.com/ru/2014/08/05/%d1%85%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%b8%d0%ba%d0%b0-%d1%81%d0%be%d0%b1%d1%8b%d1%82%d0%b8%d0%b9-%d0%b2-%d1%88%d0%b0%d0%bd%d0%b3%d0%b0%d0%bb%d0%b5-4-%d0%b0%d0%b2%d0%b3%d1%83%d1%81%d1%82%>

⁶² <https://www.byline.com/column/57/article/1580>

towała tych dzieci, choć początkowo wydawała się ku temu skłaniać. Trzeba jednak pamiętać, że nawet gdyby Rada je zaakceptowała, to na przeszkodzie stoi drugi czynnik – irackie prawo. Dziecko, którego ojcem jest muzułmanin jest wg niego też muzułmaninem. Koniec, kropka. A konwersja jest możliwa, ale na islam, a nie w drugą stronę. W tej sytuacji kobiety, które znalazły się w takiej sytuacji mają do wyboru, albo powrót na łono społeczności, albo dzieci.⁴³

Problem jest też z dziećmi, które zostały uprowadzone wraz z matkami. Terytorialny kalifat upadł pod ciosami Syryjskich Sił Demokratycznych, ale jak pisałem ciągle brakuje prawie trzech tysięcy uprowadzonych. Wiele z nich to dzieci, które w momencie porwania były bardzo małe. Dziś prawdopodobnie same nie pamiętają kim są, a na przeprowadzenie testów DNA z pewnością brakuje funduszy. Prawdopodobnie wiele z tych dzieci jest ukrytych wśród rodzin dżihadystów Daesh, ale nie sposób ich zidentyfikować.⁴⁴

Piszę tutaj „rodzin”, ale trzeba pamiętać, że żony terrorystów to w znacznej mierze takie same członkinie terrorystycznej organizacji jak ich mężowie. Po upadku ostatniego bastionu terytorium kalifatu Daesh (piszę „terytorium”, gdyż Daesh jako organizacja terrorystyczna jest dalej aktywne) w Baghousz wiele z nich zostało zgromadzonych w obozie al Hol (al Hawl), gdzie jawnie głoszą fanatyczne opinie,⁴⁵ a także wprowadzają je w życie, jak Azer-

⁴³ <https://www.npr.org/2019/06/06/729972161/in-syria-an-orphanage-cares-for-children-born-to-yazidi-mothers-enslaved-by-isis>, <https://www.npr.org/2019/05/09/721210631/freed-by-isis-yazidi-mothers-face-wrenching-choice-abandon-kids-or-never-go-home>, <http://www.nrtv.com/EN/News.aspx?id=12059>, <https://www.salon24.pl/u/zawodaktor/906380,arab-news-kobiety-pochodzenia-jazdyjskiego-gwalcone-przez-bojownikow-daesh-staja-przed-bolesnymi-wyborami>

⁴⁴ <http://www.ezidipress.com/en/despise-islamic-state-defeat-hundreds-of-children-will-forever-be-missing>

⁴⁵ <https://wiadomosci.wp.pl/kobiety-isis-popieraja-gwalty-mezow-chca-rodzic-nowych-dzihadystow-6358262168590465a>, <https://anfenglishmobile.com/women/a-black-covered-widow-army-34540>, <https://www.npr.org/2019/04/19/714652629/we-pray-for-the-caliphate-to-return-isis-families-crowd-into-syrian-camps>, https://yle.fi/uutiset/osa-to/news/finnish_woman_wants_to_return_from_is_stronghold_international_media/10676098, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6792049/ISIS-wife-defends-jihadis-rape-murder-Yazidi-women-allowed-Quran.html>, <https://www.channel4.com/news/speaking-to-the-syrian-and-iraqi-women-still-loyal-to-islamic-state-who-married-fighters>, <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/01/defiant-women-and-dying-children-isis-desert-legacy-al-hawl-refugee-camp>, <http://www.syriaahr.com/en/?p=121643>, <https://twitter.com/AzadiRojava/status/1103662991009034240>, <https://twitter.com/Mahmodshikhibra/status/1144944361840500737>, <http://www.digitaljournal.com/news/world/in-syria-s-al-hol-camp>

ka, która zamordowała swoją 14-letnią wnuczkę, bo ta nie chciała założyć nikabu.⁴⁶

Skoro tak traktują swoje własne dzieci, nic dziwnego, że żony terrorystów brały aktywny udział w gwałtach⁴⁷ i mordach na Jezydach. Niedawno w Niemczech ruszył proces jednej z nich, która brała udział w doprowadzeniu 5-letniej jezydzkiej dziewczynki do śmierci z pragnienia.⁴⁸ Dodam, że ruszył za sprawą osób prywatnych i aktywistów, a nie państwa niemieckiego. To, podobnie jak wiele innych krajów Unii Europejskiej nie jest skłonne ani do pomocy ofiarom ludobójstwa, ani do ścigania jego sprawców.

W sierpniu zeszłego roku młoda Jezydka o imieniu Ashwaq spotkała w Niemczech, gdzie trafiła na terapię (organizowaną i finansowaną przez poszczególne landy, zwłaszcza Badenię-Wirtembergię, a nie władze federalne) swojego oprawcę. Zgłosiła to na policję, a tam usłyszała, że nic nie mogą zrobić, bo on jest „takim samym uchodźcą jak ona”. Co oczywiście nie było prawdą, bo jak najbardziej policja mogła i powinna podjąć działania przeciwko sprawcy. A raczej sprawcom, bo wiele jezydzkich dziewcząt spotykało w Niemczech swoich oprawców. Ashwaq zdecydowała się wrócić do Iraku.⁴⁹ Podobna sytuacja miała też miejsce w Kanadzie.⁵⁰ Wlk. Brytania, ma-

ultra-extremists-fuel-fear/article/546561, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/shamima-begum-isis-syria-morality-police-suicide-belts-a8869016.html>, <https://www.spiked-online.com/2019/03/01/pari-ibrahim-isis-brides-like-shamima-begum-are-guilty-of-genocide>, <https://ahvalnews.com/isis/isis-wives-must-be-held-accountable-yazidi-massacre> (pol.: <https://euroislam.pl/zony-isis-musza-odpowiedziec-za-masakre-jazydow>), <https://havarnews.com/en/haber/al-hol-people-al-hol-camp-is-time-bomb-h10071.html>, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-syria-al-hol-camps-terror-shamima-begum-us-coalition-a8986671.html>, <https://www.washingtonexaminer.com/policy/defense-national-security/departing-general-warns-isis-remains-unrepentant-unbroken-as-it-goes-underground>, <https://www.france24.com/en/20190729-threat-hovers-over-syria-camp-rattling-authorities>

⁴⁶ <https://hawarnews.com/en/haber/woman-of-daesh-kills-her-granddaughter-h9892.html>

⁴⁷ <https://www.alternet.org/2017/09/how-isis-wives-helped-their-husbands-rape-yazidi-sex-slaves>, <https://www.buzzfeednews.com/article/nishitajha/isis-yazidi-shamima-begum-hoda-muthana>

⁴⁸ <https://www.dw.com/pl/działala-dla-isis-teraz-stanie-przed-sądem/a-48238799>, <https://www.malaymail.com/news/world/2018/12/28/prosecutors-german-is-woman-let-slave-girl-5-die-of-thirst/1707154>

⁴⁹ <http://www.basnews.com/index.php/en/reports/459150>, <https://www.facebook.com/watch/?v=1918219674912258>, <https://www.o2.pl/artykul/jazydka-ktora-uciekla-z-niewoli-spotkala-swojego-oprawce-w-niemczech-6284637604411009a>

⁵⁰ <https://debaterreport.com/canada/ontario-refugee-forced-to-hush-encounter-with-isis-slave-master/6810/>, <https://openparliament.ca/debates/2018/6/20/james-bezan-1>

jąca najwyższy wskaźnik powrotów dzihadystów Daesh⁵¹ jednocześnie odmawia przyznawania azylu Jezydom.⁵² Podobnie Holandia.⁵³ Za to Francja zadeklarowała niedawno gotowość przyjęcia stu Jezydek.⁵⁴

Portugalia chciała przyjąć z Grecji 700 Jezydów, którzy przybyli tam jako uchodźcy. Grecja odmówiła. Grecki minister ds. migracji Yannis Mouzalas stwierdził, że to byłaby... dyskryminacja.⁵⁵ Zamykanie ofiar ludobójstwa z jego sprawcami w jednym obozie uchodźców już dla greckich władz dyskryminacją nie jest. Taka sytuacja ma miejsce w obozie w Malakasa gdzie Jezydzi przebywają razem z sympatykami (co najmniej), albo i członkami Daesh.⁵⁶ Że jest to realne zagrożenie świadczą wypadki w innym obozie, Moria, gdzie pod koniec maja zeszłego roku fanatycy religijni zaatakowali kurdyjskich uchodźców z powodu nieprzestrzegania przez nich ramadanu. Ponad tysiąc osób uciekło przed nimi z obozu.⁵⁷

Kiedy Daesh, wspierane zresztą przez część arabskich sąsiadów Jezydów, mordowało mężczyzn i stare kobiety, oraz uprowadzało młode i dzieci, na ratunek opuszczonym przez Peszmergę Barzaniego Jezydom ruszyły inne kurdyjskie siły.⁵⁸ Z górskich baz na pograniczu turecko-irackim oddziały HPG i

⁵¹ <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/06/27/britain-has-far-highest-rate-returning-jihadi-fighters-europe>

⁵² <https://www.theguardian.com/the-guardian-foundation/2019/jun/20/as-a-survivor-of-a-genocide-it-is-so-difficult-to-sleep>, <https://edition.cnn.com/2018/07/14/middleeast/yazidi-iraq-uk-asylum-intl/index.html>, <https://edition.cnn.com/2018/07/14/middle-east/yazidi-iraq-uk-asylum-intl/index.html>, <https://www.facebook.com/notes/a-tak-anarchistyczna-gazeta-uliczna/nie-maja-pojecia-w-jakim-jestem-niebezpieczenstwie/609878509408539/>

⁵³ <https://www.dutchnews.nl/news/2019/04/dutch-are-sending-yezidi-refugees-back-to-camps-in-iraq-asylum-lawyers>

⁵⁴ <https://www.france24.com/en/20181025-france-take-100-yazidi-women-iraqi-kurdistan>

⁵⁵ <https://www.voanews.com/europe/portugal-offers-take-refugees-greece-says-no-thats-favoritism>

⁵⁶ <https://www.dw.com/en/yazidis-fear-is-radicals-in-greek-refugee-camp/a-46101410>, <https://www.dw.com/de/griechenland-im-fluechtlingslager-klagen-jesiden-ueber-gewalt-von-isis-anhaengern/a-46120454>

⁵⁷ <https://syriadirect.org/news/ethnic-clashes-at-greek-refugee-camp-leave-hundreds-of-civilians-displaced>, <https://theintercept.com/2018/07/25/lesbos-moria-kurdish-refugees-isis>

⁵⁸ Polskie tłumaczenie relacji jednej z bojowniczek YPJ (w tłumaczeniu błędnie przedstawionej jako PKK) biorącej udział w akcji ratunkowej: <https://www.facebook.com/notes/kurdystaninfo/wspomnienia-bojowniczeki-pkk-uczestniczacej-w-operacji-ratunkowej-w-sinjar/1558941690824563>, relacja w języku angielskim bojownika HPG: <https://anfenglish.com/features/the-heroes-of-geliye-shilo-20763>